

Száz év a miskolci Ferenczi B. Könyvkereskedésben

• Prókai Margit

A név és a család

A több szálon is híressé vált Ferenczi család alapítója, Baruk (Baruch) Fraenkel (később Ferenczi Bernát) néven került Miskolcra, krakói zsidó családból, ahol 1830-ban született. A szabadságharcban való részvétel után előbb Egerbe, majd Miskolcra került, ahol Mózes nevű bátyja sógoránál alkalmazottként, a Heilprin-féle könyvkereskedésben dolgozott. Ezt a korábbi tulajdonos távozásának köszönhetően sikerült az ötvenes évek első felében társként, majd tulajdonosként megszereznie.

A később több lábra helyezkedő, híressé váló könyvkereskedés már 1859-ben biztató kilátásokat nyújtott a családalapításhoz. Ebben az évben lett Fraenkel felesége a galíciai származású Eibenschütz Róza. Házasságuk első huszonnégy évében tizenhat gyermekük született, de sajnos csak tizenegyet sikerült fölnevelniük, öt kisgyermekük korán elhunyt. A „nevezetessé” vált fiúk közül a legidősebb, Henrik, jogász és szerkesztői tevékenységével vált ismertté a miskolci közéletben. A két évvel fiatalabb Zsigmond vegyészként a Diósgyőri Papírgyárban is dolgozott. Az 1873-ban született Sándor világhírű pszichiáter lett, édesapját 16 évesen veszítette el, egy évvel később került el Miskolcra tanulmányai miatt.

A negyedik nevezetes utód, Károly, Sándornál négy évvel fiatalabb volt. Az ő nevéhez kapcsolódik az üzlet, az atyai örökség továbbvitele. Az utolsó gyermekként 1883-ban született Zsófia nevéhez kötődik utóljára a könyvkereskedés, de sajnos csak az államosítás, kisajátítás keserű szöveggörnyezetében.

A korabeli magyarosítási törekvésekhez hűen következik be 1879-ben a névváltoztatás, amit a családfő a Magyar Könyvkereskedők Egyletének közlönyében, a Corvinában több ízben közread, kihirdettet („...eddig Fraenkel vezetéknevemet Ferenczire átváltoztattam...”).

A magyarosodás az üzleti nyelvet is érintette, a korabeli könyvkereskedésekkel ellentétben Ferenczi szerint már elődje bevezette a magyar nyelvű könyvelést 1847-ben.

A ház és üzlet

Széchenyi utcai részlet 1930 körül a Ferenczi-üzlettel

A híressé vált Ferenczi-ház földszintjén a könyvkereskedés főutcai portálja látható korabeli képeslapokon, az emeleten a nagy család lakott a Széchenyi utca 13. szám alatti egyemeletes, boltíves ablakos és kapubejárós épületben (korabeli számozás szerint: 73.). 1866-tól éltek és dolgoztak itt, hatodik gyermeküktől kezdve valamennyi itt született (Sándor is). A házat 1957 és 1963 között lebontották. Ma a Pannónia Hotel melletti kettős telken lévő lakóház és üzlete, a Rossmann Drogéria áll a helyén. A szomszédos gyógyszertár és a bankpalota (a Pannónia és a Weidlich épülettömbök) között volt található a könyvkereskedés. 1935-ben, százéves jubileumán is a Felvidék legrégebbi könyvkereskedéseként írnak róla a Literatúra folyóirat március 1-jei számában. Még ekkor is látható a homlokzaton a Ferenczi B. Könyvkereskedése felirat alatt az alapítási évszám apró számokkal: 1835.

Bár Ferenczi tulajdonában csak 1856-tól volt a kereskedés, a jogelődök 1835-ig nyúlnak vissza. Az első alapító Grossmann Ferdinánd, akitől Heilprin csak 1847-ben vette át az üzletet. 1854-ben társult be Ferenczi, és 1856-tól egyedüli tulajdonos.

Heilprin Mihály, a sokoldalú, lángoló tehetség – aki berobbant majd pár év múltán elviharzott a miskolci köz- és kulturális életből – nevéhez néhány év alatt számtalan dolog (könyvkereskedés, nyomda, könyvkiadás, poli-

tikai, alkotói tevékenység) kapcsolódik, utóbbiak miatt kényszerült menekülésre. Jelentőségét az üzletben azonban már csak az időbeli távlatok miatt sem hasonlíthatjuk a Ferencziéhez.

Az üzlet névváltozásai: 1856 és 1879 között: „Fraenkel B. Könyvkereskedése”, 1879 és 1889 között „Ferenczi B. Könyvkereskedése”, 1889 és 1900 között azonos néven az özvegy veszi át az üzletet, 1900 és 1943 között „Ferenczi B. és Utóda” néven Ferenczi Károly a tulajdonos. Az államosításig Ferenczi Zsófia (Erdős Aladárné) a tulajdonos.

Tevékenységek

Az üzlet rendkívül sokoldalú volt, több lábon állt, főtevékenysége a könyvkereskedés és a kölcsönkönyvtár volt. Az újabb magyar szép- és szakirodalmi művek mellett tankönyvek forgalmazásával, szak- és szépirodalmi folyóiratok, divatlapok, bel- és külföldi hírlapok előfizetésével is foglalkozott. Válogatni lehetett a hazai és külföldi zeneirodalom újdonságaiból, gramofonlemezeiből. Fontos volt a vidéki megrendelők kéreéseinek kiszolgálása is.

A kölcsönkönyvtárban 1866-ban még csak négyezer kötet áll rendelkezésre magyar, francia, német és angol nyelvű újdonságokkal, de az 1880-as évek végére a könyvtár már 12 ezer kötetet meghaladó, a legújabb szépirodalmi művekkel bővített olvasmányokat ajánl a „hosszú téli esték-re a művelt városi és vidéki közönségnek”. Az újdonságok jegyzékét bérmentve, a könyveket „jutányos havi olvasódíjak mellett”, egy hónapra eleendő mennyiségben kölcsönözték.

A kereskedelmi tevékenység része a papír, író- és rajzszerek, nyomtatványok forgalmazása

Az üzlet 1930 körül (képeslap-kivágaton)

és a hangjegykereskedés is. Ferencziéknél a tankönyvek mellett a diákok írószerszámaikat is beszerezhették. Papírkínálatuk között díszes levélpapírok és borítékok mellett a „világhírű, legkitünőbb itatóspapír” is szerepelt.

A vállalkozás része a kiadói tevékenység, amely kezdetben, Fraenkel néven könyvek, később Ferenczi néven képeslapok kiadását jelentette.

A könyvek között számos protestáns teológiai irodalom jelent meg, ezek közül nevezetes Tompa Mihály Papi dolgozatainak 1-2. füzeté, mely egyházi beszédeket tartalmaz, és „Miskolczon, Fraenkel B. Könyvkereskedése tulajdona, 1859” kiadásjelzéssel jelent meg. A szerző által dedikált példány a megyei könyvtár helyismereti gyűjteményében található. Tompa Mihály, a hanvai költő személyesen is jó kapcsolatban volt műveinek kiadójával.

A kereskedés nevezetessé vált az első miskolci képeslapok kiadásával is, a helyi témák között megörökítettek számos korabeli látványosságot a '30-as évekből (lillafüredi vízesés, a Kereskedelmi Kamara épülete Miskolcon, a Vásárcsarnok, az Erzsébet tér, a Deák Ferencz-szobor, Tapolcza fürdő, tórészlet).

A könyvmai tevékenység sokoldalú szolgáltatásokkal állt rendelkezésre: angol írott betűkkel készült névjegyeket árultak a „legfinomabb elegans kömetszetben”, nyomtatványokat, értesítőket, térképeket, vignetteket, számlákat meg-

Egy Ferenczi-hirdetés a Borsod-Miskolczi Értesítő 1888-i évfolyamából

rendelésre készítettek, gazdasági üzleti könyveket, könyvviteli naptárakat is forgalmaztak.

Az üzlet kezdettől fogva népszerű és anyagilag is sikeres volt, ezt bizonyítja, hogy több városban nyitottak fióküzletet Ferenczi B. néven (1861: Ungvár, 1877: Nyíregyháza, Losonc, Rimaszombat). A Borsod-Miskolci Értesítő 1887. október 20-ai számában a 196 legtöbb adót fizető Borsod megyei névjegyzékében Ferenczi Bernát a 110. helyen, Soltész Nagy Kálmánt megelőzve szerepel.

Ferenczi Bernát 1889 novemberének végén, néhány napos betegség után, 59 éves korában hirtelen hunyt el. Az özvegy 1889. december 1-jén a Borsod-Miskolci Értesítőben közöl nyilvános köszönetet a részvét megnyilvánulásaiért. 1921-es halálakor kerül férje mellé az Avasi zsidótemetőbe.

Ferenczi Károlyt 1944-ben a miskolci gettóból deportálták, ahonnan nem tért vissza. A könyvkereskedést államosították. A százéves múlt nyomait, a ház képeit szerencsére a dokumentumok és képeslapok a könyvtárakban, levéltárakban és múzeumokban mindörökre őrzik.

Az idézetek korabeli hirdetésekből valók.

Források:

Dobrossy István: Ferenczi „könyv” s műkereskedése”. In: Miskolc írásban és képekben 1.

Eszenyi Miklós: A Heilprin–Ferenczi-féle könyvkereskedésről. In: Műút 2007/3., és Eszenyi M.: Ferenczi B. és Utóda, Egy könyvkereskedés és története. In: HOM évkönyv, XXXII.

Kapusi Krisztián: Lélek a térben (Miskolc város Ferenczi-topográfiája). In: Műút, 2007/2.; és Kapusi K.: „Róza Mama”, Ferenczi Sándor édesanyjáról. In: Talassa 2008/3.

Tóvári Judit: Az elit Miskolc város társadalmában (1872–1917). In: www.ektf.hu/~tovarij/ker.html,

Varga-Neubauer István: Adalékok Ferenczi Sándor családjának történetéhez. In: Thalassa, 1999/1.)

Könyvtárostánárok nyári akadémiaja

Sok szeretettel várunk minden érdeklődőt a KTE XII. Nyári Akadémiájára!

Program és jelentkezési lapok a Könyvtárostánárok Egyesületének honlapjáról érhetők el: <http://www.ktep.hu>

Téma: Iskolai könyvtár és tehetséggondozás, esélyteremtés multikulturális környezetben

Helyszín: Gandhi Gimnázium, Pécs

Időpont: 2009. június 30–2009. július 3.

A Francke Alapítvány történetét bemutató kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban

A luteránus teológus, pietista és pedagógus, *August Hermann Francke* (1663-1727) szegények és árvák számára alapított intézményt Halle kapui előtt 1698-ban, melynek reformeszméi egész Európában, valamint Észak-Amerikában és Dél-Indiában is ismertté váltak. A *Francke Alapítvány* mára ismét európai szintű intézménnyé vált. Az alapítvány Kelet-Németország egyik legkiemelkedőbb, példászerű kulturális központja, amelyet felterjesztettek az UNESCO Világemlékezet Listájára is. Három óvoda, négy iskola és a hallei egyetem különböző intézetei találhatóak a Francke Alapítvány mai területén. A Történelmi Árvaház épületében kulturális központ működik, ahol évente harminc kiállítást, valamint számos gyermekeknek szóló eseményt rendeznek. Az 1728-ban létrehozott könyvtár, a barokk művészeti és természettudományi bemutatóterem, valamint a levéltár az összes tudományterület számára fontos forrásokat őriz, melyeket az August Hermann Francke Kutatóközpontban számos projekt keretében tárnak fel és tanulmányoznak.

A XVIII. századi hallei-magyar kapcsolatok 2000-ben az Országos Széchényi Könyvtár és a Francke Alapítvány között megkötött együttműködési szerződés aláírásával újraéledtek. Azóta folyamatosan tárják fel a Francke Alapítvány könyvtári és levéltári gyűjteményeiben őrzött hungarika dokumentumokat. Az alapítvány történetét és munkáját ismertető vándorkiállítás megnyitóján bemutatták a *Pásztai László és Verók Attila* által összeállított *Die Hungarica Sammlung der Frankeschen Stiftungen zu Halle. Historische Karten und Ansichten* című kötetet, mely a hallei gyűjteményben található hungarika térképanyagot dolgozza fel.

A vándorkiállítás 21 tabló segítségével ad betekintést a Francke Alapítvány történetébe és jelenlegi munkájába.

A kiállítás 2009. július 11-éig megtekinthető keddtől szombatig 10-től 18 óráig, vasárnap és hétfőn zárva.